

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА МОРАЛЬНІ СТИМУЛИ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕМОГРАФІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Досліджено соціально-економічні та моральні стимули в системі забезпечення демографічної безпеки найманих працівників, що потребують уваги; вразливих верств населення, які потребують соціальної адаптації, та знедолених, що потребують піклування.

Ключові слова: суспільні стимули, колективні стимули, індивідуальні стимули, соціальні стимули, економічні стимули, моральні стимули.

Постановка проблеми. Сучасний економічний стан в Україні сприяє здешевленню сировини, товарів, технологій, робочої сили, зростанню безробіття та складного становища знедолених.

Роботодавці не вмотивовані до економії живої праці, а працівників не стимулюють до ефективної трудової діяльності. В країні зафіксовано високий рівень безробіття. Найбільш активні та кваліфіковані працівники, не задоволені таким станом справ, виїжджають за кордон. Значна частина населення потребує соціальної допомоги держави. Невеликі грошові доходи працівників держава погашає за рахунок бюджету у формі субсидій та різного роду соціальних допомог. Усі зазначені чинники впливають на стан демографічної безпеки держави.

Стан дослідження. Розгляду соціально-економічного становища і його впливу на демографічні процеси присвячено праці: О. Балакіревої, О. Грішнкової, Е. Лібанової, У. Садової. Однак вивченню соціально-економічних стимулів у системі забезпечення демографічної безпеки приділено недостатньо уваги. Тому дослідження цих стимулів дозволить удосконалити розробку дієвих методів ефективної політики держави, що спрямовані на забезпечення демографічної безпеки.

Актуальність дослідження обумовлена також неефективністю діючої системи соціального забезпечення демографічної безпеки держави, яка відображає низький рівень якості послуг та спрямованість на соціальне залучення вразливих верств; високі витрати на соціальні послуги. Дослідження та модернізація ринку соціальних послуг сприятимуть формуванню їх доступності для населення України, що забезпечить посилення соціального захисту та забезпеченню демографічної безпеки держави.

Виклад основних положень. Стимули заохочують людину здійснювати певну діяльність. Вирішальним для стимулювання демо-

графічної безпеки є залучення людей до природного відтворення за допомогою економічних, соціальних та моральних стимулів, що базуються на законодавчій основі.

Термін «стимулювання» походить від латинського «stimulus», що в перекладі означає підбурювання. Тобто стимулювання – це спонукання до певних дій.

Стимули забезпечення демографічної безпеки повинні базуватися на забезпечених державних правових, економічних, соціальних гарантіях, що стосуються всіх верств населення й охоплюють повну доступність середньої освіти, базових медичних послуг, пенсійного забезпечення.

Законодавство щодо забезпечення демографічної безпеки дозволить визначити місце стимулів у сфері державного управління демографічними процесами. Держава забезпечує право на створення умов та усунення перешкод для її реалізації на державному, регіональному та локальному рівнях.

Основна мета стимулів полягає в узгодженні інтересів особистості, соціальних груп, суспільства і держави. Стимули поєднують і гармонізують різні інтереси, дозволяючи їх задовольняти, розподіляючи соціальні блага і сприяючи тим самим нормальному розвитку як окремої особи, так і суспільства в цілому. Тому виокремлюють такі взаємопов'язані між собою стимули: суспільні, колективні та індивідуальні.

Суспільні стимули відображають інтереси держави та суспільства й покликані забезпечити демографічну безпеку. Вони найбільше відповідають політиці держави, яка їх ініціює.

Колективні стимули, як правило, – це стимули забезпечення демографічної безпеки певного колективу (підприємства чи організації). Ініціатива стимулювання іде від керівництва підприємств та організацій.

Індивідуальні стимули – це стимули заохочення певної особи щодо забезпечення її демографічної безпеки; комплексні стимули особи.

Для забезпечення демографічної безпеки держави можемо говорити лише про позитивні стимули.

Для визначення особливостей стимулювання демографічної безпеки необхідно насамперед визначити суть економічних, соціальних стимулів.

Так, економічні стимули демографічної безпеки – сукупність економічних заходів, спрямованих на підвищення економічної поведінки людини. Тут вирішальним є грошовий стимул (заробітна плата, премії, доплати, надбавки, цінні подарунки, одноразові нагороди, покращення житлових умов).

Соціальні стимули демографічної безпеки – спонування соціально-го суб'єкта усвідомлювати свою поведінку, мету діяльності, необхідні умови існування (надання місць у дитячих дошкільних закладах, встановлення домашніх телефонів, вибір зручного часу відпустки тощо).

Із соціальними та економічними стимулами тісно пов'язані моральні стимули забезпечення демографічної безпеки – задоволення духовних потреб населення (визнання й повага, подяки, різні нагороди, присвоєння почесних звань тощо).

Країна повинна спрямувати систему стимулювання забезпечення демографічної безпеки на різні групи населення, а саме на:

- найманих працівників, що потребують уваги;
- вразливі верстви населення, які потребують соціальної адаптації;
- знедолених, що потребують піклування.

До найманих працівників, що потребують уваги, відносимо зайняте населення, яке з тих чи інших причин не має змоги забезпечити себе та членів своєї родини достатнім рівнем доходів.

До вразливих верств населення, які потребують соціальної адаптації, належать:

- безробітні;
- іммігранти й особливо їхні діти;
- трудові емігранти, які повернулися на батьківщину;
- родини українських громадян, що працюють за кордоном;
- родини, які опинилися в складних життєвих ситуаціях;
- бідні;
- безхатченки.

До знедолених, що потребують піклування, відносимо:

- дітей, позбавлених батьківського піклування, і тих, що знаходяться у відповідних державних інституціях;
- осіб похилого віку, особливо самотніх людей у віці старше 75 років;
- хронічно хворих, немічних та інших осіб з особливими потребами, в т. ч. й тих, які перебувають у державних інституціях.

Відповідно до поділу населення на різні групи необхідно розмежувати й адресатів державної програми соціального захисту.

Для забезпечення демографічної безпеки необхідно на державному рівні визначити спеціальні стимули окремо для працездатного населення, вразливих та знедолених верств. Кожен блок стимулів повинен містити специфічні, притаманні саме йому економічні, спеціальні та моральні стимули забезпечення демографічної безпеки. Всі блоки слід закріпити на законодавчому рівні (рис. 1).

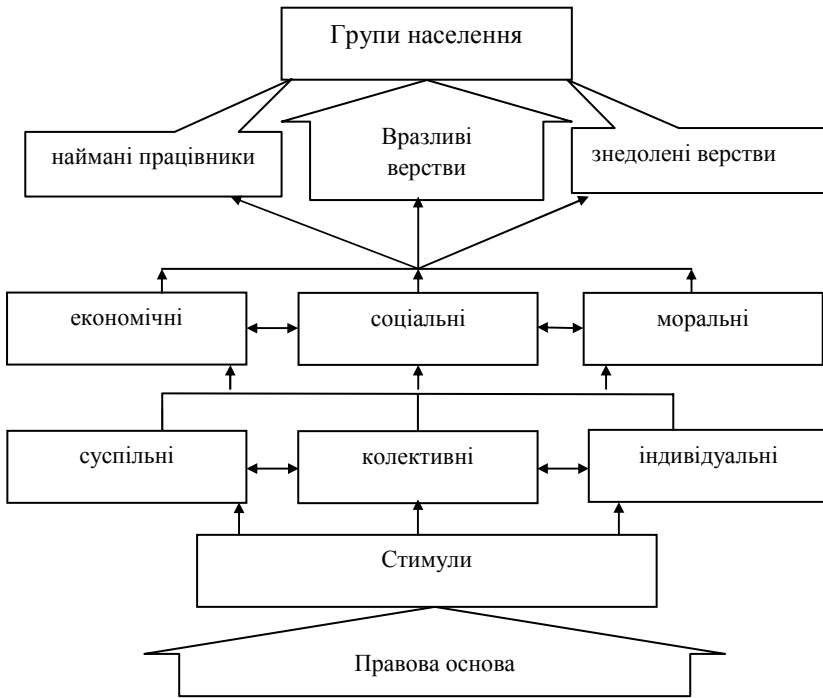

Рис. 1. Стимули забезпечення демографічної безпеки

До спеціальних стимулів забезпечення демографічної безпеки для найманих працівників, що потребують уваги, належать:

1) Економічні стимули – створення нових та удосконалення існуючих робочих місць [1]; удосконалення системи трудових відносин на підприємствах; запровадження єдиної тарифної сітки оплати праці в бюджетній сфері; підвищення мінімальної заробітної плати до рівня прожиткового мінімуму; стимулювання роботодавців до висвітлення заробітної плати найманих працівників [2]; підвищення вартості робочої сили; підвищення професійного рівня та конкурентоспроможності економічно активного населення, додаткова оплата праці (премії, надбавки, доплати), що повинна відображати кваліфікацію працівника та якість і стаж роботи.

2) Соціальні стимули – гарантування декретної відпустки та відпустки по догляду за дитиною до досягнення нею трьох років; фор-

мування якісно нових засад системи дитячих дошкільних закладів з метою забезпечення належного розвитку дітей і створення реальних умов матерям не переривати професійну діяльність на тривалій час; забезпечення доступності якісних освітніх послуг для всіх дітей незалежно від місця проживання; відновлення системи закладів первинної та невідкладної медичної допомоги у кожному населеному пункті; розвиток транспортної, сервісної та соціальної інфраструктури, санаторно-курортних лікувальних закладів, оплати лікарняних, допомоги в разі тимчасової втрати працездатності, надання путівок на відпочинок і лікування, надання житла, а також прав на придбання дефіцитних благ.

3) Моральні стимули – престиж роботи, покращення умов праці, відзначення кращих працівників, можливість кар'єрного зростання, відзнаки за якість роботи, подяки, нагороди, присвоєння почесних звань тощо.

Стимули забезпечення демографічної безпеки працездатного населення та населення, що потребує соціальної адаптації, повинні мати свої особливості залежно від потреб певної верстви населення.

Система соціального захисту в Україні спрямована на допомогу бідному населенню. Науковці стверджують, що існуюча система соціального захисту викликає у населення, що потребує соціальної адаптації, споживацькі настрої. Тому необхідно притримуватися недиференційованого і диференційованого ефектів стимулювання. Суть першого полягає у тому, що за рахунок дії одного стимулу досягаються одночасно всі цілі та приводяться в норму всі показники. У другому випадку – за диференційованого стимулювання – стимул впливає на багато аспектів, але різною мірою і з різними результатами; одна чи кілька цілей припускають окреме, особливе стимулювання; одна мета стимулювання може суперечити іншій.

Організація суспільної адаптації та набуття належної професійно-кваліфікаційної підготовки та працевлаштування у нашій країні, на жаль, неефективна. Вразливі верстви населення (безробітні, іммігранти та їхні діти, трудові емігранти, які повернулися на батьківщину, родини українських громадян, що працюють за кордоном, родини, які опинилися в складній життєвій ситуації, бідні, безхатченки) потрібно розглядати під іншим кутом зору в системі забезпечення соціального захисту. Для цієї категорії осіб необхідно створити соціальне стимулювання відповідно до статусу особи. Таким чином можна уникнути зрівнялівки та гарантувати гідний рівень життя. У формуванні стимулювальної соціальної політики по-

трібно враховувати прагнення осіб удосконалювати свої здібності та нарощувати свій продуктивний потенціал.

До спеціальних стимулів забезпечення демографічної безпеки для вразливих верств населення належать:

1) Економічні стимули – створення нових робочих місць, особливо для молоді, розвиток системи початкової професійної підготовки учнівської молоді за робітничими професіями; оплата праці відповідно до кваліфікації, кількості та якості праці.

2) Соціальні стимули – гарантування адресної соціальної допомоги, оплата відпусток по вагітності та догляду за дитиною, пільги, пов'язані з компенсацією шкоди здоров'ю у формі та розмірах, що враховують масштаби та види нанесеної шкоди.

3) Моральні стимули – гідна праця, праця за покликом, визнання й повага.

Знедоленим дітям, позбавленим батьківського піклування, особам похилого віку, особливо самотніми людям у віці старше 75 років та хронічно хворим, немічним та іншим особам з особливими потребами, в т. ч. й тих, які перебувають у відповідних державних інституціях, має надаватися адресна державна допомога. Ці верстви населення є більш вразливі, вони обмежені у можливостях повноцінно працювати і самостійно забезпечувати собі мінімально необхідний рівень життя.

До спеціальних стимулів забезпечення демографічної безпеки для знедолених верств населення відносимо:

1) Економічні стимули – впровадження адресної допомоги, розмір якої потрібно визначити законодавчо, диференційований підхід у її наданні.

2) Соціальні стимули – індивідуальне соціальне обслуговування; обслуговування осіб з особливими потребами; пристосування соціальної інфраструктури до потреб осіб з обмеженими можливостями; запровадження соціальних паспортів для сімей та окремих осіб, які потребують соціального обслуговування; створення механізму забезпечення багатоканального фінансування в наданні соціальних послуг [3].

3) Моральні стимули – гідне життя; добре ставлення в суспільстві, комфортність життя, довге, щасливе і забезпечене життя.

Висновки. Запропоновані спеціальні стимули забезпечення демографічної безпеки для найманих працівників, що потребують уваги, вразливих верств населення, які потребують соціальної адаптації, та знедолених, що потребують піклування, дозволять удосконалити роз-

робку дієвих методів ефективної політики держави, що спрямовані на забезпечення демографічної безпеки.

1. Програма сприяння зайнятості населення та стимулювання створення нових робочих місць на період до 2017 року: затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 15 жовтня 2012 р. № 1008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1008-2012-п>

2. Для розвитку соціально відповідальної діяльності бізнесу потрібні державні стимули [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uspp.org.ua/actual/187.dlya-rozvitku-socialno-vidpovidalnoi-diyalnosti-biznesu-potribni-derzhavni-stimuli.htm>

3. Національна стратегія розвитку «Україна-2015» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uf.org.ua/additional/7984602_Ukraine-2015big.pdf

Хомин О.И. Социально-экономические и моральные стимулы в системе обеспечения демографической безопасности

Исследованы социально-экономические и моральные стимулы в системе обеспечения демографической безопасности наемных работников, требующих внимания; уязвимых слоев населения, нуждающихся в социальной адаптации, и обездоленных, нуждающихся в опеке.

Ключевые слова: общественные стимулы, коллективные стимулы, индивидуальные стимулы, экономические стимулы, социальные стимулы, моральные стимулы.

Khomyn O.I. Socio-Economic and Moral Incentives in the Demographic Security System

The socio-economic and moral incentives in the system of demographic security of employees requiring attention, vulnerable population groups who need social adaptation, bereaved in need of care are scrutinized.

Key words: public incentives, collective incentive, individual incentives, social incentives, economic incentives, moral incentives.

Стаття надійшла 8 квітня 2013 р.